

Brussel, 5 juli 2022
(OR. en)

10791/22

LIMITE

ELARG 55
ME 1

NOTA I/A-PUNT

van:	de Groep uitbreiding en landen waarmee toetredingsonderhandelingen worden gevoerd
aan:	het Comité van permanente vertegenwoordigers/de Raad
d.d.:	5 juli 2022
nr. vorig doc.:	WK 9357/22 REV 1
Betreft:	ASSOCIATIE MET MONTENEGRO – Vaststelling van het standpunt van de Europese Unie voor de elfde zitting van de Stabilisatie- en Associatieraad

1. Met het oog op de elfde zitting van de Stabilisatie- en Associatieraad met Montenegro heeft de groep de laatste hand gelegd aan het standpunt van de Europese Unie (zie bijlage).
2. Onder voorbehoud van bevestiging door het Comité van permanente vertegenwoordigers wordt de Raad verzocht het bijgaande standpunt van de Unie goed te keuren.

ELFDE ZITTING VAN DE STABILISATIE- EN ASSOCIATIERAAD EU-MONTENEGRO**14 juli 2022****Ontwerp van gemeenschappelijk standpunt van de EU**

De Europese Unie is ingenomen met deze zitting van de Stabilisatie- en Associatieraad (SAR) EU-Montenegro. Deze zitting is een goede gelegenheid om de vorderingen van Montenegro met de toetredingsvoorbereidingen te evalueren na de verschillende vergaderingen van de Stabilisatie- en Associatiesubcomités en het Stabilisatie- en Associatiecomité sinds de laatste zitting van de Stabilisatie- en Associatieraad.

Punt 1. Goedkeuring van de agenda**Punt 2. Goedkeuring van de notulen van de tiende zitting van de Stabilisatie- en Associatieraad van 27 juni 2019****Punt 3. Betrekkingen in het kader van het stabilisatie- en associatieproces****3.1. Toetredingsstrategie, met name in het licht van het Commissieverslag 2021 over Montenegro**

De EU herhaalt dat zij zich onverdeeld inzet voor het Europese perspectief van Montenegro. De EU is ingenomen met de algehele vooruitgang die tot dusver is geboekt in de toetredingsonderhandelingen met Montenegro, waarbij alle 33 gescreende onderhandelingshoofdstukken zijn geopend en 3 hoofdstukken voorlopig zijn gesloten, en is ook verheugd over de instemming van het land met de verbeterde methode voor de uitbreiding die op 6 mei 2021 door de Raad van de EU is goedgekeurd. Na een eerste politieke intergouvernementele conferentie met Montenegro in juni 2021, was de EU ingenomen met de 14e intergouvernementele conferentie met Montenegro van 13 december 2021, die een forum bood voor een politieke dialoog over het hervormingsproces. De EU is ingenomen met de strategische EU-koers van Montenegro en de ambitie van het land om verder te gaan in de toetredingsonderhandelingen op basis van verdere vooruitgang op het gebied van hervormingen, en herhaalt dat zij vastbesloten is Montenegro verder te steunen in zijn streven naar EU-lidmaatschap.

De EU benadrukt dat de volgende mijlpaal – voordat wordt overgegaan tot de voorlopige afsluiting van andere hoofdstukken of clusters – het halen van de **tussentijdse ijkpunten voor de hoofdstukken 23 en 24** is. De EU heeft in deze twee hoofdstukken 84 tussentijdse ijkpunten vastgesteld. Dit moet voor een evenwicht zorgen tussen vooruitgang op het gebied van de rechtsstaat en de algehele voortgang van de onderhandelingen. Zodra Montenegro alle resterende lacunes op het gebied van vrijheid van meningsuiting en de mediavrijheid, en de bestrijding van corruptie en georganiseerde criminaliteit heeft aangepakt, en de hervormingen op het gebied van de onafhankelijkheid, professionaliteit en verantwoordingsplicht van het gerechtelijk apparaat heeft versneld en verdiept, kan het land de volgende stappen richting toetreding zetten. Hoe snel dit gebeurt, hangt van Montenegro af.

De EU neemt nota van de inzet van Montenegro op het gebied van de rechtsstaat en moedigt Montenegro aan te blijven werken aan de uitvoering van alle relevante aspecten van de cluster fundamentele kwesties en de nodige politieke aandacht en zichtbaarheid te geven aan belangrijke hervormingen, of het nu gaat over de rechtsstaat, het openbaar bestuur, de werking van democratische instellingen of de economische criteria, alsook aan de hoofdstukken 5 (Overheidsopdrachten), 18 (Statistiek) en 32 (Financiële controle). In dat opzicht onderstreept de EU dat Montenegro tijdig en overtuigend gevolg moet geven aan de aanbevelingen in het verslag 2021 van de Commissie over Montenegro.

De EU is vol lof erover dat Montenegro zich volledig aansluit bij haar buitenlands en veiligheidsbeleid, waaronder de beperkende maatregelen als reactie op de niet-uitgelokte agressie van Rusland tegen Oekraïne. De EU is tevens zeer tevreden met de uitgesproken steun van Montenegro voor de EU-initiatieven in de VN naar aanleiding van deze agressie, voor het internationale recht en voor een op regels gebaseerde internationale orde. Dit is een krachtig signaal dat het land een strategische koers vaart en vastbesloten is om toe te treden tot de EU. De EU ziet ernaar uit dat Montenegro zich volledig blijft aanpassen. Zij prijst de inspanningen die het land reeds heeft geleverd om de sancties uit te voeren, en moedigt Montenegro aan al het nodige te blijven doen om de geldende beperkende maatregelen ten volle toe te passen. Het economisch en investeringsplan van de EU voor de Westelijke Balkan geeft de regio een belangrijke stimulans, met 9 miljard EUR aan subsidies en garanties, als hefboom voor investeringen tot 20 miljard EUR in de komende tien jaar. Het plan kan het sociaal-economische herstel en het concurrentievermogen van de regio op lange termijn stimuleren, de duale groene en digitale transitie ondersteunen, duurzaam vervoer en duurzame connectiviteit, en regionale integratie en handel bevorderen, en zo tevens de samenwerking en de convergentie met de EU versterken. Om het potentiële effect van het plan te maximaliseren, moeten de partners van de Westelijke Balkan doortastend economische en sociale hervormingen doorvoeren en de rechtsstaat en de capaciteit van de overheidsdiensten versterken.

De EU is de grootste verstrekker van financiële bijstand aan Montenegro. Na de goedkeuring van het rechtskader voor het instrument voor pretoetredingssteun (IPA) III, de belangrijkste financieringsbron, verzoekt de EU Montenegro de voorbereiding van vergevorderde en duurzame projecten te versnellen. In het kader van IPA III 2021 zal het jaarprogramma voor Montenegro 34,21 miljoen EUR bedragen. Met dit bedrag ontvangt Montenegro, door de geringe bevolking van het land, een van hoogste bedragen aan financiële EU-steun per hoofd van de bevolking ter wereld.

Politieke criteria

De EU neemt er nota van dat Montenegro genoegzaam aan de **politieke criteria** blijft voldoen.

De EU neemt er nota van dat de Montenegrijnse autoriteiten hun publieke politieke gehechtheid aan de strategische EU-koers en hun inzet voor het toetredingsproces regelmatig en consequent als topprioriteit aanmerken, en dat dit in het algemeen in de betreffende beleidsbeslissingen tot uiting komt.

Wat de **werking van democratische instellingen** betreft, benadrukt de EU dat zij van alle betrokken instellingen en actoren een sterke politieke inzet, een oprecht engagement en consensusvorming verwacht bij de uitvoering van de EU-hervormingsagenda voor Montenegro.

De EU is ingenomen met de vorming van een nieuwe regering in april 2022. Zij ziet ernaar uit om met alle politieke actoren en instellingen samen te werken en op constructieve wijze werk te maken van de EU-gerelateerde hervormingen. De EU verwacht van de regering dat zij tegemoetkomt aan de verwachtingen van de burgers om vooruitgang te boeken in het EU-toetredingsproces en verwelkomt haar nieuwe strategische prioriteit om vaart te zetten achter de EU-toetredings-onderhandelingen van het land. Zij herhaalt hoe belangrijk het politieke debat in het parlement en een constructieve coördinatie van alle relevante wetgevingsinitiatieven zijn. Dit is een verantwoordelijkheid die alle politieke actoren dragen.

De EU herinnert eraan dat er tot dusver nog geen gevolg is gegeven aan de aanbeveling van het ODIHR van de OVSE inzake een grondige hervorming om ruim vóór de volgende verkiezingen het kiesrechtelijk kader te harmoniseren en alle belangrijke aspecten van verkiezingen te reguleren door middel van een inclusief proces. Zij dringt er bij het parlement op aan een transparante, beslissende en inclusieve dialoog aan te gaan over de toepassing van de nog niet omgezette aanbevelingen van het ODIHR van de OVSE.

De EU is erover verheugd dat de rol van de **maatschappelijke organisaties** in het toetredingsproces op politiek niveau wordt erkend en bevorderd, maar benadrukt dat deze in de praktijk nog verder moet worden versterkt.

De EU herinnert eraan dat de prioriteit voor verdere algemene vooruitgang met de toetredingsonderhandelingen nog steeds de verwezenlijking van de tussentijdse ijkpunten van de **hoofdstukken 23 en 24** is. Zij neemt er nota van dat Montenegro de actieplannen voor de hoofdstukken 23 en 24 en de andere strategische documenten op het gebied van de rechtsstaat verder heeft uitgevoerd. Zij is erover verheugd dat Montenegro werk maakt van de punten die naar voren zijn gebracht in het Commissieverslag 2021 over Montenegro en tijdens de intergouvernementele conferentie van december 2021, onder meer op de kritieke gebieden van vrijheid van meningsuiting en de media, corruptiebestrijding en georganiseerde criminaliteit, en de noodzaak eerdere verwezenlijkingen in het kader van de justitiële hervorming te handhaven. De EU moedigt Montenegro aan de hervormingswerkzaamheden te intensiveren en grondig te plannen, en zich daarbij duidelijk te richten op de algemeen bekende kritieke lacunes, en zal ondersteuning blijven bieden.

Wat betreft het **gerechtelijk apparaat** stemt het de EU tevreden dat er een aantal rechterlijke benoemingen op hoog niveau zijn gedaan die al lang op de agenda stonden, waardoor het gerechtelijk apparaat nu stabieler is en dichterbij een volledig functioneel rechtssysteem staat dat onafhankelijk kan optreden en vrij is van gevestigde belangen en invloeden van buitenaf. Het betreft onder meer de benoeming door het parlement van vijf niet met rechtsvervolgung belaste leden van de raad voor rechtsvervolgung in december 2021, waardoor deze raad haar werkzaamheden kon hervatten en met eenparigheid van stemmen een nieuwe waarnemend hoogste openbare aanklager kon benoemen. De EU is tevens ingenomen met de benoeming van zeven rechters van het hooggerechtshof door de raad voor de rechtspraak. Bovendien is zij verheugd met de benoeming van een nieuwe speciale openbare aanklager. Dit zorgt voor meer stabiliteit in het bureau van de speciale openbare aanklager, een rechterlijke en rechtshandavingsinstantie die van cruciaal belang is. Tot slot neemt de EU nota van de verkiezing van vier rechters in de raad voor de rechtspraak, die hun ambt zullen opnemen zodra de ambtstermijn van de huidige rechterlijke leden van de raad afloopt.

De EU herinnert er echter aan dat enkele belangrijke rechterlijke benoemingen, waarvoor een gekwalificeerde meerderheid van stemmen in het parlement nodig is, nog niet hebben plaatsgevonden. Het betreft onder meer vier niet-rechterlijke leden van de raad voor de rechtspraak, een vaste hoogste openbare aanklager en drie rechters van het Grondwettelijk Hof. De EU dringt er bij het parlement op aan in dit verband een transparante, beslissende en inclusieve dialoog aan te gaan. Zij verzoekt Montenegro ervoor te zorgen dat personen die onafhankelijk en zonder ongepaste politieke beïnvloeding kunnen optreden, worden benoemd op basis van hun verdiensten.

De EU betreurt het dat er geen vorderingen zijn gemaakt met de doorvoering van cruciale justitiële hervormingen. Er is beperkte vooruitgang geboekt op het gebied van de *onafhankelijkheid, professionaliteit en verantwoordingsplicht* van het gerechtelijk apparaat, dat verder moet worden versterkt door onder meer een adequaat constitutioneel en juridisch kader in te stellen en wetswijzigingen uit te voeren overeenkomstig Europese normen en beste praktijken. Om de goede resultaten die in het verleden zijn behaald niet ongedaan te maken, verzoekt de EU Montenegro inhoudelijk uitvoering te geven aan alle nog niet opgevolgde aanbevelingen van de Commissie van Venetië en van de Groep van Staten tegen Corruptie (Greco), na een uitgebreid en inclusief raadplegingsproces.

Het *gerechtelijk apparaat* moet *efficiënter* worden gemaakt. De EU verwacht van Montenegro dat het de beheersystemen voor personeel, financiën, ICT en infrastructuur verbetert, een nieuwe strategie voor de rationalisering van het justitieel netwerk aanneemt, en de ICT-strategie voor het gerechtelijk apparaat uitvoert.

Wat de **binnenlandse behandeling van oorlogsmisdaden** betreft, is de EU zeer tevreden met de voortgezette uitvoering van de strategie voor de vervolging van oorlogsmisdaden, alsook met de goede samenwerking met de buurlanden en met het mechanisme voor de uitoefening van de residuele functies van de internationale straftribunalen. De EU herinnert er evenwel aan dat er nog steeds sprake is van bepaalde juridische en praktische belemmeringen bij het onderzoek naar en de afdoening van zaken van oorlogsmisdaden, waardoor deze niet doeltreffend worden onderzocht, vervolgd, berecht en bestraft overeenkomstig internationale normen, en verzoekt Montenegro hiervoor met oplossingen te komen.

Op het gebied van **mediavrijheid en vrijheid van meningsuiting** stemt het de EU tevreden dat het rechtskader voor de bescherming van journalisten en andere media-actoren tegen bedreigingen en aanvallen is versterkt na wijzigingen van het strafwetboek, en dat oude zaken opnieuw worden bekeken. De EU verwacht van Montenegro dat het voor een volledige en doeltreffende gerechtelijke follow-up van aanvallen en bedreigingen zorgt, ook in oude zaken. De EU neemt er nota van dat de openbare omroep RTCG een meer pluriform redactioneel beleid heeft ingevoerd, en herinnert eraan dat er voortdurende inspanningen nodig zijn om ervoor te zorgen dat dit beleid aan de hoogste normen op het gebied van onafhankelijkheid en professionaliteit voldoet. De EU moedigt Montenegro aan de herziening van het rechts- en beleidskader inzake de media af te ronden, en daarbij een ontwerpstrategie voor de media op te stellen om een brede en inclusieve dialoog met de belanghebbenden in de media mogelijk te maken.

Wat de **preventie van corruptie** betreft, vraagt de EU van Montenegro ervoor te zorgen dat de positieve trend in de resultaten van het agentschap voor de preventie van corruptie zich doorzet, en verwacht zij een voortzetting van de inspanningen met het oog op de integriteit, onpartijdigheid en verantwoordingsplicht van dit agentschap, overeenkomstig de aanbevelingen van de collegiale toetsingsmissies van 2019 en 2021.

Op het vlak van **corruptiebestrijding** verwacht de EU betere resultaten wat betreft het onderzoek naar, aanklachten van en rechterlijke beslissingen inzake corruptie en corruptie op hoog niveau, met inbegrip van financieel onderzoek en de inbeslagneming en confiscatie van vermogen, met het oog op een geloofwaardige strafrechtelijke respons. De EU neemt nota van de onderzoeken die het bureau van de speciale aanklager in 2022 heeft opgestart naar aanleiding van nieuwe gevallen van corruptie op hoog niveau, en is zeer tevreden met alle inspanningen om onverbiddelijk op te treden tegen wangedrag.

Wat de **grondrechten** betreft, is de EU ingenomen met de uitvoering door Montenegro van zijn verplichtingen op grond van internationale mensenrechteninstrumenten en -wetgeving, maar merkt zij op dat de effectieve uitvoering nog steeds een uitdaging vormt. De efficiëntie van onderzoeken naar buitensporig geweld door rechtshandhavers en naar haatmisdrijven moet verder worden verbeterd. Wij dringen er bij Montenegro op aan iets te doen aan de recente gevallen van etnisch en religieus gemotiveerde aanvallen, haatmisdrijven en haattaal, die zich steeds vaker voordoen.

Wij herinneren eraan dat op het gebied van criminaliteit, samenleving en volksgezondheid gendergerelateerd geweld, met name huiselijk geweld, een ernstig en hardnekkig probleem blijft.

Wij roepen Montenegro op te zorgen voor een substantieel beter wettelijk kader, onder meer door meer vaart te zetten achter de uitvoering van het Verdrag van Istanbul, in overeenstemming met het verslag over 2018 van de Groep van deskundigen inzake actie tegen geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (Grevio), en door te zorgen voor effectieve multidisciplinaire samenwerking op dit gebied en adequate slachtofferhulp.

De EU herinnert eraan dat Montenegro de slachtoffers van mensenrechtenschendingen en misdrijven een betere toegang tot de rechter moet bieden. De EU neemt met voldoening nota van het versterkte institutionele en wettelijke kader om de rechten van lesbische, homoseksuele, biseksuele, transgender- en interseksuele personen (LHBTI) verder te beschermen, ook met betrekking tot homoseksuele partnerrelaties. Zij herinnert er echter aan dat de rechten van het kind en de rechten en niet-discriminerende behandeling van leden van minderheden en personen in kwetsbare situaties, zoals de Roma, personen met een handicap, en LHBTI-personen, verder moeten worden bevorderd. De EU onderstreept dat er nog meer inspanningen moeten worden geleverd ter bevordering van gendergelijkheid, de rechten van vrouwen en meisjes op alle gebieden, en diversiteit.

De EU blijft zich inspannen voor het uitdragen, beschermen en garanderen van alle mensenrechten en voor de volledige en effectieve naleving van het actieprogramma van Peking en het actieprogramma van de Internationale Conferentie over Bevolking en Ontwikkeling (ICPD) en van de resultaten van de toetsingsconferenties ervan, en blijft zich in dit verband inzetten voor de bescherming van de seksuele en reproductieve gezondheid en rechten (SRGR). De EU beklemtoont daarom haar toewijding aan het uitdragen, beschermen en garanderen van de uitoefening van het recht van eenieder om volledige zeggenschap te hebben, en in vrijheid en verantwoordelijkheid te beslissen over zaken die zijn of haar seksualiteit en seksuele en reproductieve gezondheid aangaan, zonder discriminatie, dwang of geweld. Ook benadrukt de EU de noodzaak van universele toegang tot hoogwaardige, betaalbare en volledige informatie over seksuele en reproductieve gezondheid, educatie – met inbegrip van uitgebreide seksuele voorlichting – en gezondheidszorg.

Wat **burgerschapsrechten** betreft, betreurt de EU het dat de regering het economisch burgerschapsprogramma met nog eens 12 maanden heeft verlengd, ondanks haar eerdere aankondiging het in 2021 te beëindigen, en dat zij de vereisten voor het verkrijgen van dat burgerschap onlangs had versoepeld. De EU herinnert eraan dat deze regeling risico's met zich meebrengt, zoals het witwassen van geld, belastingontduiking, de financiering van terrorisme, corruptie, en infiltratie van de georganiseerde misdaad. De EU dringt er bij Montenegro op aan zo spoedig mogelijk een definitief einde te maken aan de regeling. De EU zal nauwlettend op dit proces toezien.

Op het gebied van **justitie, vrijheid en veiligheid** is de EU ingenomen met de aanhoudende inspanningen die Montenegro levert om zich aan te passen aan het EU-acquis en om strafrechtelijk onderzoek naar georganiseerde misdaad efficiënter te laten verlopen. Een aantal aanbevelingen van het verslag van 2021 over Montenegro is ten uitvoer gelegd.

Wat betreft **migratie en asiel** is de EU tevreden met de snelle aanneming en uitvoering van een tijdelijk beschermingsmechanisme voor Oekraïense burgers die de oorlog zijn ontvlucht, en neemt zij nota van de inspanningen die Montenegro heeft geleverd om een hoog aantal van deze vluchtelingen op te vangen. De EU neemt er nota van dat de behandelingstijd van verzoeken om internationale bescherming is ingekort. Zij is ingenomen met de aanneming van een nieuwe strategie inzake migratie en re-integratie van teruggekeerde personen, en met de intensievere samenwerking van Montenegro met het Europees migratienetwerk en met het Asielagentschap van de Europese Unie. De EU verzoekt Montenegro zich te blijven inspannen om zijn capaciteit op dit gebied te vergroten door zijn migrantenregistratiesysteem te moderniseren en meer personele en materiële middelen in te zetten voor grensbeheer, asiel en opvang.

De EU stelt vast dat het visumbeleid van Montenegro nog steeds niet volledig is afgestemd op de EU-lijst van landen waarvan de onderdanen een visum nodig hebben en roept Montenegro op concrete maatregelen te nemen voor de verdere afstemming van het beleid, met name wat betreft de derde landen die voor de EU risico's op het gebied van irreguliere migratie of veiligheid inhouden.

Het stemt de EU tevreden dat Montenegro voortdurend vooruitgang boekt in de **strijd tegen de georganiseerde misdaad**, met name door het opzetten van een centraal register van bank-rekeningen, een grotere capaciteit en professionaliteit van de politie, en de totstandbrenging van het eerste gemeenschappelijk onderzoeksteam met een derde land. De EU neemt er nota van dat een aantal kopstukken van georganiseerde misdaadgroepen zijn gearresteerd, en dat er opnieuw een recordaantal inbeslagnemingen van drugs heeft plaatsgevonden. De EU is ingenomen met de toename van het aantal definitieve veroordelingen in zaken van georganiseerde misdaad, waaronder ook mensenhandel. De EU wijst er echter op dat er verbetering nodig is op het gebied van tabakssmokkel en het witwassen van geld, de samenwerking met het Europees Waarnemingscentrum voor drugs en drugsverslaving, het gebruik van financiële onderzoeken en de capaciteit om vermogensvoordelen uit misdrijven verbeurd te verklaren. De EU dringt er bij Montenegro op aan een aantal horizontale structurele tekortkomingen in zijn strafrechtelijke systeem aan te pakken, waaronder de manier waarop zaken inzake georganiseerde misdaad door de rechtbanken worden behandeld. Dit kan enkel met een afschrikwekkender straftoemingsbeleid en een herziening van het gebruik van onderhandelde bekentenissen in zaken van georganiseerde en zware criminaliteit.

Het stemt de EU tevreden dat het strategische en institutionele kader inzake de **voorkoming en bestrijding van gewelddadig extremisme** is aangescherpt. De EU moedigt Montenegro aan vooruitgang te blijven boeken met de uitvoering van het gezamenlijk actieplan inzake terrorisme-bestrijding voor de Westelijke Balkan.

Wat het **openbaar bestuur** betreft, is de EU ingenomen met de geboekte vooruitgang op het gebied van het beheer van de overheidsfinanciën en de begrotingstransparantie. De EU is zeer tevreden met de aanneming van de nieuwe strategie voor de hervorming van het openbaar bestuur, en onderstreept hoe belangrijk het is dat Montenegro ook een nieuwe strategie voor het beheer van de overheidsfinanciën aanneemt. De EU betreurt dat de in januari 2021 op initiatief van het parlement aangenomen wijzigingen van de wet op ambtenaren en overheidspersoneel de vereisten voor werving, bekwaamheid en onafhankelijkheid van ambtenaren op basis van verdiensten hebben versoepeld. De EU moedigt Montenegro aan snel vaart te zetten achter nieuwe benoemingen voor de onderhandelingsstructuren, en in verschillende sectoren personeel met ervaring op het gebied van het EU-toetredingsproces aan te houden. Er is sterke politieke wil nodig om het verdienstebeginsel te eerbiedigen, de overheidsdiensten effectief te depolitiseren, het staatsbestuur te optimaliseren, en de verantwoordingsplicht van bestuurders effectief in praktijk te brengen. In dit verband is ook de situatie van staatsbedrijven van belang. De EU dringt er bij Montenegro op aan om degelijke inclusieve openbare raadplegingen te organiseren teneinde de participatie van burgers en het maatschappelijk middenveld in de beleidsvorming te verbeteren, en om besluitvorming doeltreffend te delegeren en bestuurders effectief verantwoording te laten afleggen. De EU herinnert eraan dat het van fundamenteel belang is de toegang tot informatie te waarborgen om tot meer transparantie en een grotere verantwoordingsplicht van de overheidsdiensten te komen, en benadrukt dat het nieuwe wetgevingskader overeenkomstig de beginselen van openbaar bestuur moet worden vastgesteld en aangenomen.

Het stemt de EU tevreden dat Montenegro zich constructief inzet voor **goede nabuurschapsbetrekkingen en regionale samenwerking**, die een essentieel onderdeel van zijn Europese integratieproces zijn en bijdragen aan stabiliteit, verzoening en een gunstig klimaat om onopgeloste bilaterale kwesties aan te pakken en de last van het verleden van zich af te schudden. De EU neemt er nota van dat Montenegro een bilaterale overeenkomst inzake regionale samenwerking heeft ondertekend op grond van artikel 15 van de stabilisatie- en associatieovereenkomst (SAO) met alle partners waar een SAO van kracht is. De EU steunt de gemeenschappelijke regionale markt waartoe de leiders van de Westelijke Balkan tijdens de top van Sofia in november 2020 het initiatief hebben genomen, en herinnert eraan dat volledig inclusieve regionale samenwerking, zoals vastgesteld in het actieplan voor de gemeenschappelijke regionale markt, van cruciaal belang blijft om het potentieel van de regio en van het economisch en investeringsplan ten volle te benutten.

De EU prijst Montenegro voor zijn consequente medewerking rond kwesties van buitenlands beleid, en met name voor het feit dat het land zich volledig blijft afstemmen op het gemeenschappelijk **buitenlands en veiligheidsbeleid** van de EU. De EU is ingenomen met de bijdrage van Montenegro aan de GVDB-missies en -operaties van de EU.

De EU herinnert eraan dat de bilaterale immuniteitsovereenkomst van 2007 met de Verenigde Staten van Amerika niet in overeenstemming is met het gemeenschappelijk standpunt van de EU over de integriteit van het Statuut van Rome, noch met de desbetreffende leidende beginselen van de EU inzake bilaterale immuniteitsovereenkomsten, en dat Montenegro zich aan het EU-standpunt moet aanpassen.

Economische criteria

De EU is zeer tevreden dat Montenegro op 31 januari 2022 zijn economisch hervormingsprogramma heeft ingediend. Zij wijst er in deze context op dat de in dat plan beschreven macrobudgettaire scenario's door de economische gevolgen van de Russische aanvalsoorlog tegen Oekraïne achterhaald kunnen zijn. De EU vestigt de aandacht op de op 24 mei 2022 aangenomen gezamenlijke conclusies van de economische en financiële dialoog tussen de Raad (Ecofin) en de landen van de Westelijke Balkan en Turkije. Zij verzoekt Montenegro te zorgen voor een volledige en tijdige follow-up van de beleidsrichtsnoeren in deze conclusies.

De EU neemt nota van de bijzonder sterke economische groei van Montenegro in 2021 (12,4 %), nadat het land in 2020 in de diepste recessie van Europa was beland. Toch heeft de Montenegrijnse economie nog niet het niveau van vóór de pandemie bereikt. De heropleving van het toerisme in 2021, die mede te danken was aan de heropening van de landsgrenzen, was een verademing voor alle daarmee verband houdende diensten. Door de toename van het aantal bezoekers tot ongeveer 70 à 80 % van het aantal vóór de pandemie kon ook de particuliere consumptie zich deels herstellen en nam de invoer toe. De situatie op de arbeidsmarkt had echter nog steeds te lijden onder de negatieve gevolgen van de pandemie, de overheidsmaatregelen om banen te behouden ten spijt. Hierdoor bleef de werkgelegenheid vanaf de uitbraak van de pandemie in maart 2020 tot en met juni 2021 slinken in vergelijking met het jaar voordien.

De EU prijst de autoriteiten voor hun snelle en gerichte beleidsrespons op de crisis, die werd bijgesteld naarmate de situatie veranderde. Zij feliciteert de regering ook voor het economisch herstel dat sinds het tweede kwartaal van 2021 zichtbaar is. Tegelijkertijd onderstreept de EU dat het herstel na COVID-19 zal afhangen van de niet-aflatende inspanningen van de regering om de overheidsuitgaven in te dijken, het tekort terug te dringen, en de overheidsfinanciën (en de economie in het algemeen) op een duurzaam spoor te zetten. Deze inspanningen zullen des te belangrijker zijn naarmate de economie van Montenegro ook de economische gevolgen van de Russische oorlog tegen Oekraïne begint te ondervinden.

De EU verzoekt Montenegro de belangrijkste uitdagingen op middellange termijn op het gebied van concurrentievermogen en langetermijngroei aan te pakken door de economie te diversifiëren, de regelgeving te verbeteren, doeltreffende maatregelen te nemen om de informele economie aan te pakken, en voor meer werkgelegenheid te zorgen, met name voor langdurig werklozen, vrouwen en jongeren. Zij onderstreept het belang van de digitalisering van de overheidssector om deze efficiënter te maken, onder meer via interoperabiliteit tussen de gebruikte databanken bij het scheppen van banen en op het gebied van fiscaliteit, de optimalisering en hervorming van het openbaar bestuur, en de groene transformatie in dit verband.

De EU benadrukt dat de rechtsstaat van cruciaal belang is om voor een duurzame economische groei te zorgen. Doeltreffende en onafhankelijke rechtsstelsels die zorgen voor rechtszekerheid voor bedrijven en investeerders, de mogelijkheid de tijdige uitvoering van contracten af te dwingen en transparantie bij het wetgeven, zijn voorafgaande voorwaarden voor een investerings- en ondernemingsvriendelijk klimaat.

De EU verzoekt Montenegro voorts ervoor te zorgen dat alle in het buitenland gefinancierde economische activiteiten voldoen aan de waarden, normen en standaarden van de EU, met name op belangrijke gebieden als de rechtsstaat, overheidsopdrachten, milieu, energie, infrastructuur en mededinging.

EU-acquis

De EU is ermee ingenomen dat Montenegro zijn wetgeving dichter bij het acquis van de Unie heeft gebracht en het de verplichtingen nakomt die direct of indirect verband houden met de handelsbepalingen van de SAO.

De EU neemt er nota van dat Montenegro werk blijft maken van zijn prioriteiten op het gebied van de **interne markt**. Zij neemt er nota dat de aanpassing aan het acquis op het gebied van het **vrije verkeer van goederen** beperkt was, doordat de vaststelling van aantal belangrijke wetgevingshandelingen is uitgebleven. Zij herhaalt hoe belangrijk het is dat Montenegro in voldoende menselijke en financiële middelen voorziet voor markttoezicht, normalisatie en accreditatieinstanties, en dat het Instituut voor Normalisatie van Montenegro een volwaardig lid wordt van de relevante Europese comités (CEN/Cenelec). Ook verzoekt zij Montenegro ervoor te zorgen dat de wetgeving inzake het beheer van chemische stoffen overeenkomstig het EU-regelgevingskader wordt uitgevoerd en gehandhaafd.

Wat betreft het **recht van vestiging en vrij verrichten van diensten** zijn grote vorderingen gemaakt met de elektronische registratie van ondernemingen, en zijn de voorbereidingen voor het instellen van het éénloketsysteem voortgezet. Montenegro moet het nationaal plan voor het opstellen van kwalificaties voor gereguleerde beroepen blijven uitvoeren. Wat de postdiensten betreft, is nog geen volledige afstemming op het EU-acquis bereikt. Montenegro heeft het actieplan 2021-2022 voor de uitvoering van de strategie voor ontwikkeling van de postdiensten aangenomen.

De EU is ingenomen met de goede vooruitgang die is geboekt op het gebied van **overheidsopdrachten**, met verbeteringen in het stelsel van rechtsmiddelen, de uitvoering van de wetgeving inzake publiek-private partnerschappen, en overheidsopdrachten en de regulering van aanbestedingsregels op het gebied van defensie en veiligheid. De invoering van het nieuwe elektronische systeem voor overheidsopdrachten in 2021 is een grote stap voorwaarts op het gebied van transparantie en efficiëntie van de procedures voor overheidsopdrachten. De EU moedigt Montenegro aan het elektronische systeem voor overheidsopdrachten verder te ontwikkelen en de EU-beginselen inzake overheidsopdrachten volledig te eerbiedigen bij het toewijzen van de concessie voor de exploitatie van luchthavens in Montenegro. Op het gebied van **intellectuele-eigendomsrechten** hebben de betrokken autoriteiten minder kunnen meewerken vanwege de COVID-19-pandemie, en wordt nu een extra inspanning verwacht. Er zijn vorderingen gemaakt met de afstemming op het acquis op het gebied van octrooien, fabrieksgeheimen, en het auteursrecht en naburige rechten, hoewel hiervan verder werk moet worden gemaakt. Er moet voort werk worden gemaakt van het vergroten van de bestuurlijke capaciteit. Een nieuwe nationale strategie inzake intellectuele eigendom moet nog worden aangenomen.

De EU neemt er nota van dat Montenegro vorderingen is blijven maken op het gebied van **mededinging**. Wat antitrust en fusies betreft, moet de onafhankelijke autoriteit voor mededinging en overheidssteun (het Agentschap voor de bescherming van de mededinging, APC) moet ten volle gebruikmaken van zijn handhavingsbevoegdheden, meer controles ter plaatse uitvoeren, en het gebruik van zijn clementieregeling bevorderen als een manier om kartels aan het licht te brengen. De capaciteit van de rechtbanken om complexe mededingingszaken te behandelen, moet nog aanzienlijk worden opgevoerd, hetgeen uiteindelijk positieve gevolgen zou hebben voor clementieverzoeken. Wat overheidssteun betreft, is de graad van uitvoering en handhaving van wetgeving verbeterd, hoewel dit gezien de ontoereikende handhavingscapaciteit hoog op de agenda moet blijven staan. Het APC moet forse inspanningen leveren om nieuw personeel in dienst te nemen en op te leiden. Het parlement van Montenegro heeft overeenkomstig de aanbeveling van het APC een tijdelijke kaderregeling inzake staatssteun ter ondersteuning van de economie vanwege de huidige COVID-19-uitbraak aangenomen, die aansluit op die van de EU. Er zijn zowel algemene als specifieke staatssteunregisters opgezet voor de-minimissteun en COVID-19-maatregelen, hetgeen zorgt voor meer transparantie. Montenegro moet ervoor zorgen dat de steunverlenende autoriteiten de staatssteunautoriteit om goedkeuring van mogelijke staatssteun vragen voordat deze steun wordt verleend. Wanneer er zonder voorafgaande toestemming staatssteun is verleend, heeft het APC vooruitgang geboekt wat betreft de controle van de steun nadien waarbij de verenigbaarheid ervan wordt beoordeeld. Het agentschap heeft drie negatieve adviezen uitgebracht over steun aan Montenegro Airlines, die in december 2020 is stopgezet, waaruit bleek dat de cijfers aan de betershand waren. Montenegro moet ervoor zorgen dat het APC toegang heeft tot alle informatie die nodig is voor de tenuitvoerlegging van het acquis inzake staatssteun. Dit geldt ook voor grote projecten die in samenwerking met derde landen worden uitgevoerd, zoals de snelweg Bar-Boljare, en die in overeenstemming moeten zijn met de bepalingen inzake overheidssteun van de stabilisatie- en associatieovereenkomst.

Wat de **financiële diensten** betreft, is het de EU bekend dat er al aanpassingen zijn doorgevoerd, maar wijst zij erop dat er nog een hele weg te gaan is voordat het bestaande acquis is overgenomen en uitgevoerd. Zij is ingenomen met de afronding van de onafhankelijke doorlichting van de kwaliteit van activa in het bankwezen, en neemt er nota van dat het bankwezen in het land stabiel blijft.

Op het gebied van de **informatiemaatschappij en de media** zijn er met name vorderingen gemaakt op het gebied van elektronische communicatie en informatietechnologieën, waaronder stappen naar een toekomstig 5G-netwerk en een verdere verlaging van de roamingkosten in de regio per 1 juli 2021. Er is een nieuw strategisch kader voor digitale transformatie aangenomen. Montenegro moet zijn bestuurlijke capaciteit vergroten om het EU-acquis te handhaven, de aanpassing van de wetgeving te volledig afronden — met name inzake audiovisuele media —, de operationele onafhankelijkheid van de mediaregulatoren en de openbare omroep waarborgen, en vaart zetten achter het verlenen van sanctiebevoegdheden aan het regelgevende agentschap voor elektronische media. Het wetgevingskader inzake de media moet samenhangend zijn en het wetgevingsproces moet op inclusieve en transparante wijze worden gevoerd, waarbij met alle betrokken belanghebbenden in gesprek wordt getreden.

De EU spoort Montenegro aan zijn actieplan voor de aanpassing aan en de uitvoering en handhaving van het acquis op het gebied van **landbouw en plattelandontwikkeling** ten uitvoer te leggen, en voor de volgende periode een nieuwe strategie aan te nemen waarbij de onderdelen van de pijler duurzame voedselsystemen van de groene agenda in acht worden genomen. Montenegro is weliswaar al goed gevorderd met de uitvoering van het pretoetredingsprogramma van de EU voor plattelandontwikkeling (Iparad II) door op te roepen en opdracht te geven tot verdere Iparad-maatregelen, maar moet er nog meer vaart achter zetten. De EU zal financiële middelen en expertise blijven verstrekken in het kader van Iparad III.

De EU constateert dat voortdurend goede voortgang is gemaakt op het gebied van **voedselveiligheid en veterinaire en fytosanitaire beleid**. De herziene strategie voor afstemming op en uitvoering van het EU-acquis is zoals gepland ten uitvoer gelegd. De nationale programma's voor de verbetering van de kwaliteit van rauwe melk en voor de aanpassing van voedselverwerkende bedrijven aan de EU-normen zijn verder uitgevoerd en meer dan 50 % van deze bedrijven voldoet momenteel aan de normen. De vaccinatiecampagnes zijn met succes afgerond, hetgeen heeft bijgedragen aan de uitroeiing van blauwtong en rabiës in de regio en in de EU.

Op het gebied van **visserij** neemt de EU er nota van dat Montenegro zijn actieplan voor de aanpassing aan en de uitvoering en handhaving van het EU-acquis is blijven uitvoeren, en spoort zij Montenegro aan de voorbereiding van de nieuwe strategie voor de visserij en aquacultuur en het bijbehorende actieplan af te ronden. Belangrijke kaderwetgeving wacht op goedkeuring door het parlement. De inspectie- en controlewerkzaamheden werden voortgezet, onder meer met het oog op het stopzetten van alle vormen van illegale visserij. Een werd een nieuw en ultramodern inspectievaartuig in gebruik genomen. Montenegro is op internationaal niveau een belangrijke rol blijven spelen, onder meer in de Algemene Visserijcommissie voor de Middellandse Zee (GFCM) en bij de uitvoering van de EU-strategie voor de Adriatische en Ionische regio (Eusair).

De EU betreurt het dat er in de sector **vervoer** geen vooruitgang is geboekt, en dat belangrijke hervormingen nog steeds niet zijn doorgevoerd. Er zijn onder meer inspanningen nodig om een onafhankelijke regelgevings- en veiligheidsinstantie in de spoorwegsector tot stand te brengen en om het volledige lidmaatschap van het Memorandum van overeenstemming van Parijs inzake toezicht op schepen door de havenstaat te verkrijgen.

Ondanks de algemene vooruitgang die tot dusver is geboekt op het gebied van **energie**, constateert de EU dat de vereiste hervormingen de afgelopen jaren op de lange baan zijn geschoven en dat er nog tal van wetgevingsinitiatieven in behandeling zijn. Sommige van de lopende voorstellen zijn al in 2015 gedaan, zoals de wet inzake de leveringszekerheid van olieproducten en de oprichting van de opslaginstantie voor de verplichte oliereserves, toch wel essentiële wetgeving in de huidige economische context. De vorderingen op dit gebied hangen af van de vaststelling en uitvoering van deze en nog andere rechtshandelingen. Bovendien moet nog een aantal belangrijke beslissingen, onder meer met betrekking tot de plannen voor een toekomstige uitfasering van de thermische centrale van Pljevlja, prioritair aan de orde worden gesteld.

Wat betreft **fiscaliteit** stemt het de EU tevreden dat er grote vorderingen zijn gemaakt met de uitvoering van het WHO-Kaderverdrag inzake tabaksontmoediging met betrekking tot het aanbrengen van een accijnscontrolemerk op tabaksproducten en alcoholische dranken.

Zij constateert evenwel dat het actieplan om de problemen die zijn gebleken uit de analyse met het diagnostisch beoordelingsinstrument voor belastingadministratie te verhelpen, slechts in beperkte mate is uitgevoerd. De EU moedigt Montenegro ook aan verdere maatregelen te nemen om btw- en andere vrijstellingen te schrappen die niet in overeenstemming zijn met het EU-acquis, en om de capaciteit van de belasting- en douaneadministratie verder te vergroten en de uitstroom van gekwalificeerd en opgeleid personeel te voorkomen.

Op het vlak van **douane** verzoekt de EU Montenegro de voorbereidingen voor zijn toetreding tot de overeenkomst betreffende een gemeenschappelijke regeling inzake douanevervoer af te ronden door een geautomatiseerd systeem voor douanevervoer op te zetten dat interoperatief is met dat van de EU. Ook vraagt zij van Montenegro nauwgezet toezicht te houden op de gevolgen van de herstructurering van de douaneadministratie voor de planning van de lopende douaneprogramma's en de capaciteitsopbouw op dit gebied. Verdere vertraging moet worden vermeden. Het terugdringen van de illegale tabakshandel via de vrije zone van de haven van Bar blijft een uitdaging. Het verbod dat in 2021 werd gelegd op de opslag van tabaksproducten in de vrije zone is een stap in de goede richting, maar blijkt op zich ontoereikend. De huidige doorvoerregelingen voor tabaksproducten blijven bijvoorbeeld voor complexe uitdagingen zorgen. De EU is ingenomen met de niet-aflattende inspanningen van Montenegro om in dit verband internationale samenwerking tot ontwikkeling te brengen.

Op het gebied van **statistiek** neemt de EU er nota van dat er verder is gewerkt aan het afstemmen van de statistische methode op de EU-normen en aan de grotere datatransmissie aan Eurostat, maar neemt zij er ook nota van dat een aantal fundamentele datasets over de overheidsfinanciën niet zijn toegezonden. Op dit gebied, maar ook meer in het algemeen, is samenwerking tussen de belangrijkste statistiekproducenten een essentiële voorwaarde om Montenegro in staat te stellen zich met succes aan het EU-acquis aan te passen. De EU neemt er tevens nota van dat het Bureau voor de statistiek van Montenegro (Monstat) over onvoldoende financiële en personele middelen beschikt en dat iets moet worden gedaan het gebrek aan deskundigheid op sommige gebieden. De EU moedigt Montenegro derhalve aan Monstat meer personele en financiële middelen te geven en zich verder aan te passen aan het Europees rekeningenstelsel (ESA) 2010, onder meer door gegevens te verstrekken over statistieken van de overheidsfinanciën en de buitensporigtekortprocedure. De EU benadrukt hoe belangrijk het is de professionele onafhankelijkheid van Monstat te eerbiedigen en herinnert aan de belofte van Montenegro om officiële statistieken te vrijwaren van politieke inmenging. De EU onderstreept dat Montenegro een nationale volks- en woningtelling moet organiseren in overeenstemming met de vereisten en aanbevelingen van de EU.

De EU neemt er nota van dat de pandemie nog altijd een grote invloed heeft op de arbeidsmarkt. Op het gebied van **sociaal beleid en werkgelegenheid** moedigt de EU Montenegro aan de arbeidswetgeving effectief uit te voeren en zich verder aan het acquis aan te passen, met name op het gebied van discriminatiebestrijding. De EU is ingenomen met de tot dusver geleverde inspanningen voor de invoering van de jongerengarantie in Montenegro en moedigt verdere inspanningen voor de uitvoering ervan aan. Empirisch onderbouwd en goed doordacht actief arbeidsmarktbeleid blijft een prioriteit, met name beleid dat gericht is op vrouwen, jongeren, mensen met een beperking, minderheden en kwetsbare personen die door de pandemie zijn getroffen, waaronder Roma en Egyptenaren. In dit verband moedigt de EU Montenegro aan door te gaan met de hervorming van het socialebeschermingsstelsel om ervoor te zorgen dat het zich toespitst op en bescherming biedt aan de meest kwetsbaren, en daarbij rekening te houden met de eigenschappen van het socialebeschermingsstelsel die bevorderlijk zijn voor de activering van de arbeidsmarkt, en het probleem van deinstitutionalisering aan te pakken.

Wat **wetenschap en onderzoek** betreft, moedigt de EU Montenegro aan voort te bouwen op zijn deelname aan het programma Horizon Europa om te zorgen voor meer samenwerking tussen het bedrijfsleven en de openbare onderzoekssector. De EU wijst nogmaals op het belang van inspanningen voor meer investeringen in onderzoek (met bijzondere aandacht voor meer investeringen in de particuliere sector) en het op een betere manier verzamelen van statistische gegevens over onderzoek, ontwikkeling en innovatie. De EU moedigt Montenegro aan ervoor te zorgen dat de strategie voor slimme specialisatie een actievere rol krijgt ter ondersteuning van het concurrentievermogen en de groei in het hele land.

De EU neemt er nota van dat de COVID-19-pandemie ernstige gevolgen heeft gehad voor de **onderwijs**sector, waarin de respons gericht was op het behoud van continuïteit via afstands-onderwijs, en moedigt Montenegro aan de hervormingsinspanningen op alle niveaus voort te zetten en de sectorale governance met het oog op doeltreffendere onderwijsdiensten te versterken. De EU onderstreept dat de hervormingsmaatregelen ook gepaard moeten gaan met een functionerend systeem van toezicht en evaluatie. De EU verwelkomt de hervorming van de leerplannen en is ermee ingenomen dat er wordt ingespeeld op de behoeften van de arbeidsmarkt met voortgezette praktische opleidingen op hoger niveau en met de grotere deelname van studenten en werkgevers in het duale leerprogramma voor beroepsonderwijs en -opleiding. De EU moedigt aan tot nadere initiatieven om elementaire en transversale vaardigheden, ondernemerschap en loopbaanbegeleiding van hoge kwaliteit te versterken, en herhaalt hoezeer de opleiding en ontwikkeling van leerkrachten bijdragen aan betere leerprestaties. De EU herinnert eraan dat de toegang tot en de kwaliteit van voorzieningen voor voor- en vroegschoolse educatie en kinderopvang moeten worden verbeterd en dat het belangrijk is te voorzien in inclusief onderwijs voor alle meisjes en jongens. De EU moedigt Montenegro aan in zijn hele onderwijsstelsel de EU-waarden uit te dragen, met name pluralisme, non-discriminatie, verdraagzaamheid, rechtvaardigheid, solidariteit en gendergelijkheid.

De EU constateert dat Montenegro zich enigszins heeft voorbereid op het gebied van **milieu en klimaatverandering**. Er is beperkte vooruitgang geboekt met de verdere aanpassing aan het EU-acquis inzake natuurbescherming of de ontwikkeling van het nationale energie- en klimaatplan volgens de aanbevelingen van de Energiegemeenschap. Het gebrek aan bestuurlijke capaciteit en financiële middelen op nationaal en lokaal niveau en onvoldoende interinstitutionele coördinatie moeten nog steeds dringend worden aangepakt. De EU moedigt Montenegro aan snellere vooruitgang te boeken, met name op het gebied van water, afval, natuur en klimaatverandering. De komende jaren moet Montenegro meer ambitie tonen voor een groene transitie, zorgen voor effectieve inspraak bij besluitvorming en milieu- en klimaatveranderingsoverwegingen systematisch integreren in andere sectoren, waaronder toerisme en energie.

Er is vooruitgang geboekt bij de bescherming van het potentiële Natura 2000-gebied Ulcinj Salina, een vogelhabitat, dat in 2019 de status van internationaal belang kreeg en waarvan de openbare eigendom in juli 2021 is verduidelijkt, waarbij duurzaam beheer in samenwerking met Duitsland wordt uitgevoerd. De EU onderstreept dat beschermde gebieden en potentiële Natura 2000-gebieden, met name het Meer van Shkodër en de rivier Tara, die door de aanleg van de snelweg tussen Bar en Boljare zijn beschadigd, beschermd en verbeterd moeten worden. Er worden niet langer militaire oefeningen gehouden op de berg Sinjajevina, die deel uitmaakt van het UNESCO-biosfeerreservaat van de rivier Tara. De gebieden Platamuni, Katič en Stari Ulcinj werden in 2021 aangemerkt als de eerste beschermde mariene gebieden in Montenegro. De EU onderstreept dat mariene soorten moeten worden beschermd, bijvoorbeeld bij seismisch onderzoek voor olie- en gasexploratie. Er is vooruitgang geboekt in het beheer van industrieel afval (sanering van stortplaatsen). De EU neemt er nota van dat de Energiegemeenschap een procedure tegen Montenegro heeft ingesteld omdat de kolencentrale van Pljevlja in bedrijf blijft, ondanks het feit dat die het toegestane aantal bedrijfsuren in het kader van het EU-acquis heeft overschreden.

De EU moedigt Montenegro aan om voor samenhang te zorgen tussen zijn nationale klimaatveranderingsstrategie en het EU-beleidskader voor klimaat en energie 2030. De kaderwet inzake klimaatverandering werd goedgekeurd in 2019 en er werd een nationaal systeem voor de handel in koolstofdioxide-emissierechten ingevoerd in 2020, maar er is nog veel werk nodig voor de aanpassing aan het EU-acquis, onder meer wat betreft de EU-emissiehandelssysteem (ETS), de verordening inzake de verdeling van de inspanningen en het monitoring- en rapportage-mechanisme (MMR). In juli 2020 hechtte de regering haar goedkeuring aan het derde nationale verslag over klimaatverandering in het kader van het Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake klimaatverandering en in december 2021 aan het derde tweejaarlijkse geactualiseerde verslag over klimaatverandering. In het verslag van juni 2021 ter voorbereiding van de geactualiseerde nationaal bepaalde bijdragen (NDC) in het kader van de Overeenkomst van Parijs wordt het vorige broeikasgasemissiereductiedoel van 30 % tussen nu en 2030 verhoogd met slechts 5 %, een percentage dat verder moet worden opgevoerd. De EU is ingenomen met de aanneming van een nationaal plan voor aanpassing aan de klimaatverandering in 2021 en kijkt uit naar de daadwerkelijke uitvoering ervan.

Wat **consumentenbescherming en volksgezondheid** betreft, merkt de EU op dat Montenegro slechts beperkte vooruitgang heeft geboekt met de afstemming van zijn wetgeving op het EU-acquis. Wat consumentenbescherming betreft, onderstreept de EU dat verdere aanpassing nodig is, met name inzake consumentenrechten, consumentenkrediet en alternatieve geschillenbeslechting. Montenegro moet ook zorgen voor verdere aanpassing aan het EU-acquis inzake gezondheidsbescherming, met name wat betreft patiëntenrechten bij grensoverschrijdende gezondheidszorg en stoffen van menselijke oorsprong. De EU dringt er bij Montenegro op aan het EU-acquis op het gebied van gezondheidsbescherming uit te voeren en te zorgen voor de nodige capaciteit, met name op het gebied van tabaksontmoediging.

Wat **financiële controle** betreft, neemt de EU nota van de vooruitgang die is geboekt bij het verbeteren van de capaciteiten en procedures van de nationale controle-instantie en bij het leggen van de basis voor een efficiëntere follow-up van de aanbevelingen en voor meer open en transparante communicatie met het Parlement en het grote publiek. De EU dringt er bij Montenegro op aan de centrale functie begrotingsinspectie bij het ministerie van Financiën operationeel te maken, de toepassing van de verantwoordingsplicht van beheerders binnen de overheid te sturen en te versterken, en door te gaan met de aanpassing aan het EU-acquis inzake de bestrijding van fraude waarbij de financiële belangen van de Unie betrokken zijn.

Pretoetredingssteun (IPA)

De EU roept op tot een nog nauwere samenwerking met de nationale autoriteiten bij de programmering en uitvoering van EU-middelen, met name op het gebied van grondbeginselen zoals de rechtsstaat, waarbij gebruik wordt gemaakt van alle beschikbare uitvoeringsmogelijkheden, waaronder sectorale begrotingssteun en -garanties. De EU wijst erop dat steun zal worden verleend zodat kan worden voldaan aan de strategische prioriteiten van het IPA III-programmeringskader en het economisch en investeringsplan, in overeenstemming met de doelstellingen van het uitbreidingsbeleid.

De EU roept Montenegro op vaart te zetten achter de uitvoering van alle EU-fondsen, met name de programma's die in indirect beheer aan Montenegro zijn toevertrouwd. Relevante maatregelen moeten onder meer bestaan in het wegwerken van personeelstekorten en -verloop en het verbeteren van het toezicht en de controle. De EU wijst erop dat in het kader van IPA III de uitvoering van EU-middelen in indirect beheer met het begunstigde land voornamelijk zal worden gebruikt als instrument ter voorbereiding op een efficiënt beheer van de structuurfondsen bij de toetreding. Met het oog op een snellere uitvoering van IPA III herinnert de EU eraan dat Montenegro een relevante en rijpe pijplijn van IPA III-projecten moet opzetten, en met name van projecten die betrekking hebben op de prioriteiten van het economisch en investeringsplan. Twinning en samenwerking met de EU-lidstaten blijven een belangrijk instrument voor technische bijstand ter versterking van de capaciteit voor het vaststellen en uitvoeren van EU-wetgeving. Wat de investeringsplanning betreft, herinnert de EU aan haar aanbod om Montenegro bij te staan, en benadrukt zij dat alle kapitaalinvesteringen in overeenstemming moeten zijn met de normen en wetgeving van de EU, ongeacht het soort investering of de financieringsbron, ook in het kader van intergouvernementele overeenkomsten, om te zorgen dat overheidsmiddelen zo efficiënt mogelijk worden gebruikt. De EU benadrukt het belang van donorcoördinatie.

Montenegro kan blijven deelnemen aan de volgende EU-programma's, met IPA-steun: Erasmus +, Creatief Europa (onderdelen Cultuur en Media), werkgelegenheid en sociale innovatie, Horizon 2020, Douane 2020, Fiscalis 2020, programma voor het concurrentievermogen van ondernemingen en kleine en middelgrote ondernemingen (Cosme). Tevens neemt Montenegro met zijn eigen middelen deel aan het EU-programma "Justitie".

3.2. Bilaterale betrekkingen in het kader van de stabilisatie- en associatieovereenkomst

De EU herhaalt dat de stabilisatie- en associatieovereenkomst (SAO) in het kader van het stabilisatie- en associatieproces de kern blijft uitmaken van de betrekkingen tussen de EU en Montenegro. De EU is ingenomen met de goede staat van dienst van Montenegro bij de uitvoering van zijn verplichtingen uit hoofde van de SAO.

Punt 4. Gedachtewisseling over de ontwikkelingen op de Westelijke Balkan

De Europese Unie en Montenegro zullen van gedachten wisselen over de ontwikkelingen op de Westelijke Balkan.
